

“NİTQ MƏDƏNİYYƏTİ” FAKULTATİV KURSU ÜZRƏ TƏTBİQ-ÜMUMİLƏŞDİRMƏ MƏŞĞƏLƏSİ

Aynur MUSTAFAYEVA,

Bakı şəhərindəki 18 nömrəli orta məktəbin müəllimi,

“İlin ən yaxşı müəllimi” müsabiqəsinin qalibi

Şagirdlərdə şifahi və yazılı nitqin inkişaf etdirilməsi ədəbiyyat fənninin vəzifələri sırasında mühüm yer tutur. Təsadüfi deyildir ki, yeni təhsil proqramında – ədəbiyyat fənn kurikulumunda üç məzmun xəttindən ikisi bilavasitə nitqlə bağlıdır. İstər şifahi, istərsə də yazılı nitqin inkişafına ədəbiyyat təlimində geniş imkan vardır. Məsələn, bədii əsərin öyrənilməsinin bütün mərhələlərində – oxu, məzmun üzrə iş, təhlildə bu istiqamətdə rəngarəng işin təşkili mümkündür. Eləcə də sinifdən xaric oxu dərslərində, sinifdən xaric işlərin təşkilində şagirdlərin nitqinin inkişaf etdirilməsi üçün yaranan əlverişli imkandan istifadə etmək vacibdir. Nitq inkişafı üzrə fakultativ kursun təşkili isə bu istiqamətdə ardıcıl, sistemli işin aparılmasına geniş meydan açır. Təcrübə göstərir ki, “Nitq mədəniyyəti” fakultativ kursunun yarım illərin sonundakı məşğələlərindən birini tətbiq-ümumiləşdirmə məzmununda təşkil etmək məqsədə uyğundur. Bu məzmununda təşkil etdiyim məşğələlərdən birinin səciyyəvi məqamlarını oxucuların diqqətinə çatdırıram. Oxucuda aydın təsəvvürün yaranması üçün məşğələnin gedişi icmal şəklində təqdim edilir.

Müəllim: Bugünkü məşğələmiz əvvəlkilərdən həm məzmununa, həm də formasına görə xeyli fərqli olacaqdır. Öncə nitq mədəniyyəti ilə əlaqədar bəzi məqamları sizə xatırlatmaq istəyirəm.

Artıq sizə məlumdur ki, nitq mədəniyyəti haqqında çox yazılıb, çox danışılıb.

Tədqiqatçıların hamısı belə bir fikri qəbul edir ki, **nitq mədəniyyəti insana məxsus ümumi mədəniyyətin tərkib hissəsidir.** Deməli, mədəni insan dedikdə onun mədəni nitq sahibi olması da nəzərə alınır. “Nitq mədəniyyəti” bir anlayış kimi çox sadə görünür, lakin bu anlayış məzmunca çoxcəhətli, zəngin və kifayət qədər mürəkkəbdir. Bircə onu xatırladım ki, “nitq mədəniyyəti” anlayışına onlarla tərif verilmişdir. Bu tərifləri birləşdirən orta qəhətlər də var. Onlar, əsasən, aşağıdakılardır:

–mədəni nitq həm şifahi, həm də yazılı nitqi əhatə edir;

–nitq mədəniyyəti orfoqrafik və orfoepik qaydaların gözlənilməsini tələb edir;

–nitq mədəniyyəti qrammatik qaydalara, eləcə də üslub normalarına əməl edilməsini bir vəzifə kimi qarşıya qoyur;

–nitq mədəniyyəti dilin üslub imkanlarından bacarıqla istifadə edilməsini ön plana çəkir;

–nitq mədəniyyəti danışanın, yazanın zəngin söz ehtiyatının olmasını tələb edir və s.

Araşdırmaların öyrənilməsindən məlum olur ki, nitq mədəniyyəti ilə bağlı bir çox məsələlər hələ də qədərincə açıqlanmamışdır. Məsələn, şifahi nitq zamanı danışan dediklərinin dinləyici,

yaxud dinləyicilər tərəfindən necə, hansı səviyyədə başa düşüldüyünə, belə demək mümkünə, nəzarət etmir, diqqət yetirmir. Mimika və jestlərdən istifadə hələ nitqin ünvana çatması demək deyildir. Şifahi nitq zamanı əks-əlaqənin olması vacibdir. Başqa sözlə, danışan adam dinləyəni eşitdiklərinə necə reaksiya verdiyini onun sıfatından "oxumalı", buna müvafiq də nitqini davam etdirməlidir. Məsələnin bu vacib tərəfi, təəssüf ki, geniş şəkildə araşdırılmamışdır.

Unutmaq olmaz ki, əgər dinləyici sənin fikirlərini danışdıqlarından anlaya bilmirsə, məmnun qalmır, əslində, bunun belə olduğunu başa düşəndə özün də peşmançılıq çəkir, daxilən özünü məzəmmət edir. Belə xoş olmayan hiss keçirməmək üçün nitq mədəniyyətinin sirlərinə bələd olmaq çox faydalıdır. Elə məşğələmizin mövzusu da daha çox problemün bu cəhəti ilə əlaqədardır.

İndi gələn sualların üzərində düşsünək, ona müxtəlif baxımdan yanaşsaq, nümunələr əsasında cavab verək.

Suallar belədir: **Mədəni nitqə yiyələnmək nə üçün vacib sayılır? Belə nitqə yiyələnmək istəyənlər hansı tələblərə əməl etməlidirlər?**

Müəllim: Hamı düşsünsün... Gəlin Tamerlanla Jəlini dinləyək.

Tamerlan: Biz dedik ki, nitq mədəniyyəti insana məxsus ümumi mədəniyyətin tərkib hissəsidir. Əgər insan yaxşı danışa bilmirsə, ona necə mədəni adam demək olar?! Hər bir insan, əlbəttə, mədəni olmaq, başqalarının hörmət və rəğbətini qazanmaq istəyir. Elə buna görə də aydın, təsirli danışmağı, mənə, hər bir adam arzulayır.

Jəli: Mədəni nitqə yiyələnməyin əhəmiyyətindən, vacib olmasından

danışırsaq, bir anlığa bizi əhatə edən insanların danışıqını, nitqini yadımda salaq. Hamının danışıqını eyni cür qəbul edə bilirikmi? Eyni səviyyədə dəyərləndirə bilirikmi?

Etiraf edək: elə insanlar olur ki, onların dedikləri bir-cə cümləni başa düşmək üçün bir neçə saat verməli olursan. Niyə? Çünki fikrini aydın şəkildə çatdırı bilmir. İşlətdiyi sözlər yerinə düşür, cümlələri əlaqəsiz olur.

Tamerlan: Hələ məsələnin başqa tərəfi də var. Bəzi adamlar çatdırmaq istədikləri məsələ barədə çox az məlumatlı olurlar, amma danışmaq niyyətindən dəşmirlər. Nəticədə aydın olmayan fikirləri ilə dinləyiciləri yorurlar.

Müəllim: Çox sağ olun, yaxşı mübahidələrimiz var. Bu barədə daha kim danışmaq istəyir? Sübhanla Sədabəni dinləyək.

Sübhən: Fikrin aydın başa düşülməməsinin çox səbəbi ola bilər. Bunlardan biri də cümlələrin artıq sözlərlə yüklənməsidir. Müəyyən fikri cəmi beş-altı sözlə ifadə etmək mümkün olduğu halda, cümləyə ehtiyac duyulmayan, lazımsız sözlər cəlb edilir və onların sayı 10-12-yə çatdırılır. Məsələn, mən "Səs" qəzetində belə bir cümləyə rast gəlmişdim: "Baxanda baxıb gördürsən ki, sənə qarşı edilən bu yaxşılıq elə edilən pislikdən başqa bir şey deyilmiş". Bu cümləkdəki fikri başa düşmək üçün görək baş çatladasan.

Südabə: Doğrudan da, belə cümlələrdə hansı aydınlıqdan söhbət edə bilərlər? Çoxsözlüklük fikrin başa düşülməsinə mane olur, nitqi yorucu və anlaşılmaz edir. Bu, mədəni nitq üçün ciddi çatışmazlıqlardan biridir. Bunun aradan qaldırılması üçün yerinə, məqamına dü-

şən, fikrin dəqiq ifadəsinə imkan yaradan sözlərin seçilməsinə xüsusi diqqət yetirilməlidir.

Müəllim: Hər ikiniz haqlısınız. İstər şifahi, istərsə də yazılı nitq üçün ən mühüm çatışmazlıqdan biri cümlələrin tüfeyli sözlərlə yüklənməsidir. Bu, nitqin aydınlığına və düzgünlüyünə ciddi xələf gətirir. Siz məhz bu məsələlərə toxundunuz – mədəni nitqə verilən **aydınlıq və düzgünlük** tələblərinin gözlənilməsinin vacibliyini yada saldınız.

Araşdırğımız suallarla bağlı daha kimin fikri var? Elgünə Əfsunənin fikirlərini eşidək.

Elgün: Dinlədiyimiz insanların hərsi bir cür danışır. Yəni insanların nitqi fərqlidir. Onlar eyni sözlərdən istifadə etsələr də, işlədikləri cümlələr fərqli olur. Bu fərq özünü nədə göstərir? Bəzi adamların qurduğu cümlələr, belə demək mümkünsə, mənə yükü ilə dolu olur, onlarda cümlə üzvlərinin əksəriyyəti iştirak edir. Bu cümlələrdə verilən məlumat, ifadə olunan fikir doğulmur.

Əfsunə: Nə demək istədiyimi mən başa düşdüm. Doğrudan da, bəzi adamlar fikirlərini çatdırarkən elə cümlələr qururlar ki, bu cümlələrdə bəzə yerə işlənmis söz olmur, hər bir sözün mənası, yeri və dəyəri olur.

Elgün: Bəli, mən elə bunu demək istəyirdim. Belə nitq sahibləri söz tapmaqda, rəngarəng cümlə qurmaqda çətinlik çəkmirlər.

Müəllim: Təşəkkür edirəm. Siz mədəni nitqə verilən mühüm bir tələbi xatırlatdınız. Mədəni nitqin qarşısında qoyulan ən mühüm tələblərdən biri məhz nitqin zənginliyidir. Nitqin zənginliyinə nail olmaq üçün çoxlu söz ehtiyatına malik olmaq lazımdır. Bunun üçün geniş

müaliyə vacibdir. Lakin bu, hələ işin bir tərəfidir; mənimisənən yeni sözlərin nitq prosesində işlədilməsinə ardıcıl olaraq diqqət yetirilməlidir.

Mədəni nitqə verilən tələblərdən biri də onun **təmizliyidir**. Bunun mahiyyətini necə başa düşürsünüz? Nitqin təmizliyi nə deməkdir?

Gəlin Ləmanla Fəridi dinləyək.
Ləman: Bilirik ki, dünyada mövcud olan bütün dillər bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqədədir. Deməli, onlar bir-birini həm də zənginləşdirir. Elə bir dil yoxdur ki, xalis öz sözlərindən ibarət olsun. Siyasi, iqtisadi, mədəni əlaqələr dillərdən bir-birini sözlərin keçməsinə şərait yaradır. Lakin bir incəlik unudulmamalıdır; dildə olan, geniş işlədilər sözləri alınmalarla əvəz edilməsi həddi pislənilməlidir. Məsələn, "məxsusi" sözü ola-ola "eks-küziv" kəlməsinin işlədilməsinə haqq qazandırmaq olmaz.

Fərid: Ehtiyac olmadan əcnəbi sözlərin alımb işlənməsi ilə mübarizə aparmaq hər bir anlaqçı adamın vəzifəsidir. Dilimizdə çox yatumlu səslənən sözlərimiz olduğu halda, onların alınmalarla əvəz edilməsinə yol verilməlidir. Məsələn, xolodilnik (soyuducu), lineyka (xətkeş), kley (yapışqan), patalok (tavan), polka (rəf), sideniya (oturaq), ruşaşka (köynək), zəziqalka (alışqan) və s.

Ləman: Müstəqilliyimiz bərpa olunduandan sonra qardaş Türkiyə ilə əlaqələrimizin yaranması və genişlənməsi müəyyən sözlərin alınmasına səbəb oldu. Bu sözlərin bir qismi vaxtilə dilimizdə işlənməmişdir. Bir qismi isə dilimizə uyarlılığı ilə diqqətə dəxal cəlb edir və geniş istifadə olunur. Məsələn: özəl, öncə, özəlik, özəlləşdirmə, dönmə, çəğdəş və s.

Müəllim: Haqlısınız, bu dedik-

ləriniz müxtəlif araşdırmalarda da bu və ya digər şəkildə xatırladılıb. Doğrudan da, nitqin cəlbədicisi, maraqlı, üroyayatan olması bu tələbin – təmizliyin gözəllənmasindən xeyli dərəcədə asılıdır. Təəssüf ki, nitqində tüfeyli sözlərə, qarjon söz və ifadələrə yer verən insanlar az deyildir.

Bu barədə kim fikrini söyləmək istəyir?

Zahidə Nilufəri dinləyək.

Zahid: Külüçədə, avtobusda, metroda yan-yörəndən keçən insanların danışğını istar-istəməz eşitməli olursan. Belə danışğqlarda bəzən elə sözlər eşidirsən ki, səksənirsən, düşünürsən... Məsələn: znaçıt, kakraz, toçno, neçeqə sebe, mejdü proçim və s. Maraqlıdır ki, televiziya da belə sözlər tez-tez eşidilir. Hələ indiyə kimi müşahidə etməmişəm ki, televiziya da bir aparıcı öz verilişində bu cür danışçılara istiqamət versin, nöqsanlarını izah etsin.

Nilufər: Mən də danışçarkən belə sözləri tez-tez işlədən adamları müşahidə etmişəm. Ehtiyac olmadığı halda artıq sözlər işlədənlər də az deyildir. Danışğında – adı nədir, adını sən də, canım sənə desin, haradasa, demək olar ki... və s. sözlərdən ardıcıl istifadə edən adamları dinləmək maraqlı olmur.

Müəllim: Bunu çox yaxşı qeyd etdin. Doğrudan da, tüfeyli, qarjon söz və ifadələrdən istifadə nitqi gözədən salır, belə nitqi dinləmək asan olmur, dinləyici deyilənlərə cəndərdi qulaq asır.

Bilirsiniz ki, ifadəlilik mədəni nitqin ən mühüm göstəricilərindən biridir. O, dinləyicilərdə emosionallığın yaranmasına əhəmiyyətli dərəcədə təsir edir. İfadeli nitq danışğın niyyətindən, dediklərinin məzmunundan asılı olaraq dinləyicilərdə müxtəlif hisslərin – sevinc,

fərəh, yaxud kədər, qüssə və s. yaranmasına səbəb olur.

Nitqdə ifadəlilik müxtəlif vasitələrin köməyi ilə yaranır. Ən mühüm vasitə isə intonasiyadır. Bəs intonasiya nə deməkdir? Kim onun mahiyyətini açıqlayır?

Mövlud ilə Fatiməni dinləyək.

Mövlud: İntonasiyaya a v a z l a n m a da deyilir. O, özündə nitqin həm daxili – məzmun, həm də zahir – səslənmə cəhətlərini ehtiva edir. Daha dəqiq desək, insanın keçirdiyi bütün hislər – *qorxu, kədər, qəzəb, nifrət, sevinc, fərəh, məftunluq və s.* özünü müxtəlif intonasiya çalarlarında büruzə verir. Eləcə də səsin *alçılması, yüksəlməsi, sürətlənməsi və s.* intonasiyada ayrı-ayrı çalarları kimi özünü göstərir.

Fatimə: İntonasiya nitqin təsirli, əlvan boyalarla çətdirilməsində mühüm rol oynayır. Əslində, intonasiyanın aldığı çalarlar (sevinc, kədər və s.) danışğın **hiss, düşüncə və iradəsinin** vəhdətini təmin edir. Belə olanda intonasiya təbii olur. Məhz buna görə də tədqiqatçılar yazırlar ki, "intonasiya insanın mənavi aləminin zahir göstəricisidir". Yəni insanın hiss və düşüncələri onun səsinde, intonasiyasında öz əksini tapır.

Müəllim: Doğrudur. Müfəyyən bir bəddi mətnin – şeirin, nəsr əsərinin parçanın təsirli, səmimi oxunmasının başlıca səbəbi məhz intonasiyanın həmin mətnlərdəki məzmunu təbii, səmimi şəkildə ifadə etməməsi ilə bağlıdır. Deməli, ifaçı – mətni oxuyan ondakı hiss və duyğulara şərik çıxmamışdır, əsərlə yaşayamamışdır.

İntonasiya mürəkkəb hadisədir. Doğru deyirsiniz ki, tonun – səsin alçal-

ması, yüksəlməsi, sürətlənməsi, nitqin fərqli şəkildə – aramla, sürətlə, ləngimlə carəyan etməsi, fasilələrə yer verilməsi və s. intonasiyanın rəngarəngliyini təmin edən vasitələrdəndir. Bütün bunlar isə nitqin ifadəliliyinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir edir.

Nitqin ifadəli olmasında **vuğrunun** ayrıca yeri var. Bu barədə nə deyə bilərsiniz?

Qəzənfər və Ayselə dinləyək.

Qəzənfər: Vuğrunun müxtəlif növləri olduğunu bilirik. Nitqin ifadəli olmasında onların hər birinin rolu var. Məsələn, **söz vuğrusuna** əməl etmədikdə səslənməyə xoşagəlməz çalar yaranır. Başlıcası isə sözdə məna dolaşığı yaranır. Kimə məlum deyil ki, *dimdik, alma, xülasə* kimi sözlərdə vuğrunun yeri dəyişdiriləndə fərqli mənalara başa düşülür.

Aysel: Nitqin ifadəli olmasında **məntiqi vuğurlu** sözlərin fərqləndirilməsi, xüsusilə vacibdir. Məntiqi vuğurlu sözlər cümlədə əsas məna yükünü daşıyan sözlərdir. Nitq zamanı məntiqi vuğurlu sözlərin fərqləndirilməsi fikrin, niyyətin dərhal və asanlıqla başa düşülməsinə imkan yaradır.

Müəllim: Bu fikri təsdiq edən nümunə deyə bilərsinizmi?

Qəzənfər: Badii əsərdən misal seçmişəm. Teatrın direktoru rejissoru məzəmmət edir ki, tamaşaçıların sayı get-gedə azalır. Rejissor bircə cümlə ilə kifayətlənir: – Siz mənə əsər verin, tamaşaçıların sayı çoxalsın!

Rejissor "əsər" sözünü tələffüzçə fərqləndirməklə direktora zəif əsərlər təklif etdiyini xatırladı.

Müəllim: Bəş məntiqi vuğurlu

sözlər nitq prosesində necə, hansı vasitələrlə fərqləndirilir?

Aysel: Məntiqi vuğurlu sözlər yüksək tonla tələffüz edilir.

MÜƏLLİM: Daha hansı vasitələrdən istifadə olunur?

Qəzənfər: Məntiqi vuğurlu sözlərin tələffüzündə ton aşağı da düşə bilər.

Müəllim: Siz yalnız bu vasitələrdən istifadə etmiş və öyrənmisiniz. Amma unutmayın ki, məntiqi vuğurlu sözlərin fərqləndirilməsində digər vasitələr də nail olunur. Məsələn: **səsin gücü, tələffüzə uzanma və ləngimə** bu qəbiləndir. Belə sözlər **fasilələrin** köməyi ilə də fərqləndirilir.

Öz təəssüratını danışan, hər hansı məsələ barədə məlumat verən insan niyyətindən asılı olaraq bu və ya digər sözləri fərqləndirir. Bu onun üçün çətin deyil. Lakin hər hansı mətnin oxusunda daha vacib olan sözlərin – məntiqi vuğurlu sözlərin müəyyənləşdirilməsi heç də asan olmur. Bunun üçün mətni dərinləndirən öyrənmək lazımdır. Eləcə də müəyyən qaydalara təbii etməkdir. Bu qaydalardan bir neçəsi barədə məlumatınız var. Gəlin onları nümunələr əsasında xatırlayaq.

Məhəmmədi dinləyək.

Məhəmməd: Əgər mətnə əşya, şəxs, hadisə qarşılaşdırılırsa, onların məntiqi vuğru ilə fərqləndirilir. Məsələn: **Şirin və acı** xatirələr Muradı əldən salmışdı.

Rəşidə: **Bənzəyan və bənzədlilər** də məntiqi vuğurlu olur. Məsələn:

Yerdən ayağını **quş** kimi üzüb,

Yay kimi dartılıb, **ox** kimi süzüb,

Yenə öz sürünü nizamladı dözüb,

Baş alıb gedirsən hayana, ceyran?

Rahidə: Həmcins üzvlər məntiqi vurğulu olur, sonuncu nisbətən daha qüvvətli vurğu ilə deyilir. Məsələn: Dağlar, meşələr, bulaqlar onu çağırır, vətəni dənməyə səsləyirdi.

Nərgiz: Sual cümlələrinə verilən cavabda sual əvəzliliyinin yerini tutan anlayış məntiqi vurğulu olur. Məsələn: –Ustanın verdiyi aparatı hara qoymusan?

–Şkafa qoymuşam, qapısı da açıqdır.

Müəllim: Nitqin ifadəli olmasında fasilələrin rolunu da unutmaq olmaz. Fasilələr məqsədinə görə fərqli olur. Siz onlardan bəziləri barədə öyrənmisiniz. Hansılarnı xatırlayırsınız?

Seyidfatimə: Fasilələrdən biri “məntiqi fasilə” adlanır. Bu fasiləyə cümlələrin arasında, cümlələrin daxilində bitkin parçaların arasında yer verilir. Deməli, bu fasilə fikirlə bağlı olur. Məsələn: Zeynəb həyəcanını boğa bilmədi, / onu şiddətli titrətmə tutdu, / gözlərindən ixtiyarsız axan yaş görməsinə mane oldu.

Bu cümlədə “bilmədi”, “tutdu” sözlərindən sonra qısa fasilə edilir.

Müəllim: Bəs heca vəznində yazılmış seirlərdə vəziyyət necə olur?

Mehdi: Heca vəznində yazılmış seirlərdə həm misra daxilində, həm də misra sonunda fasilə edilir. Məsələn:

Barmağında xətəm, belində kəmə, /

Telində güşvərə, düymə tamam zər, /

Qarç olsun yaşıla, alə sərəsər, /
Naz ilə sallanə-sallanə gəlsin. //

Bu bəndin hər misrasında on bir heca var. Misradaxili bölgü 6-5-dir. Deməli, hər altı hecadan sonra fasilə

edilməlidir. Həmçinin misraların sonunda da fasilə edilir.

Müəllim: Məntiqi fasiləyə əməl edilməməsi bir sıra hallarda mənanın təhrif olunmasına, fikrin başa düşülməməsinə səbəb ola bilər. Bir nümunəni – xalq şairi Səməd Vurğunun misralarını diqqətinizə çatdırıram:

Gəlir xəyalımın öünə bəzən
Ətəkdən, divardan yapışmış gözən,
Günahsız bir körpə, // düşkün bir qarı

Göstərir uzanan dilsiz yolları...
Üçüncü misradakı “körpə” sözündən sonra fasilə edilməlidir. Edilməzsə, belə anlaşılar ki, həm körpə, həm də qarı ətəkdən-divardan yapışmış gəzdir. Burada ifadə edilən fikir belədir ki, qarı uzanan dilsiz yolları göstərir...

Fasilənin daha hansı növü var?

Kənan: Biz psixoloji fasilə barədə də eşitmmişik. Bu fasilə danışmanın hissi, ovqatı ilə bağlıdır. Psixoloji fasilə nitqin emosional rənglərlə zəngin olmasına, fikrin daha aydın duyulmasına səbəb olur. Onun yeri sabit olmur və dərğü işarələri ilə üst-üstə düşmür.

Müəllim: Bütün bunlar doğrudur. Bunu da unutmaq olmaz ki, bu fasilə danışmanın niyyətinə də çox asılıdır, yəni o, özünün emosional ovqatının dinləyiciyə sirayət etməsinə say göstərəkən bu fasilədən istifadə edir. Yazıda psixoloji fasilə, adətən çox nöqtə ilə göstərilir.

Nümunələri dinləmək maraqlı olar.

Niyazi: Mən bədii əsərdən misal seçmişəm. C.Cabbarlının “Oqtay Eloğlu” əsərində belə bir yer var – Firəng qardaşının təhriki ilə Oqtaya yazdığı məktubları geri istəyir və ona deyir:

– Siz mənim sizə qarşı səmimiyyə-

timi başqa cür düşündürsünüz.

Əsəbi, gərgin vəziyyətdə olan Oqtayın hər kəlməsindən sonra psixoloji fasiləyə yer verilir:

–Başqa cürmü?... O... başqa cür... nə cür?..

Müəllim: Yenə nümunə demək istəyən varmı?

Nisə: Mən də bədii əsərdən nümunə seçmişəm. Yazıçı Elçin Hüseynbəylinin hekayəsində düşmənin şəhərə – Xocalıya girəcəyini başa düşən obrazın həyəcanı belə ifadə olunub: – Nəhayət, amansız düşmənin şəhərə girəcəyini anladı.

Anladı sözündən əvvəl psixoloji fasiləyə yer verilməsi obrazın düşdüüyü psixoloji vəziyyətin başa düşülməsinə imkan yaradır.

Müəllim: İndi məşğələdə təkrar etdiklərimizi, yeni öyrəndiklərimizi yada salaçaq. Kimi dinləyək?

Rəmin: Biz məşğələdə iki suala cavab axtarıdığımız: Mədəni nitqə əyilənək nə üçün vacib sayılır? Belə nitqə əyilənək istəyənlər hansı tələblərə

əməl etməlidirlər?

Aydınlaşdırdığımız ki, mədəni nitqə əyilənək hamı üçün vacibdir. Aydın, təsirli, yığcam, emosional danışmaq insanların rəğbət hissi oyadır, mədəni nitq dinləyicidə estetik zövqün inkişafına səbəb olur.

Mədəni nitqə verilən tələbləri – aydınlıq, düzgünlük, zənginlik, təmizlik xatırladıq, hər birinin xüsusiyyətlərini nümunələrlə izah etdik.

Jalə: Mədəni nitqin mühüm göstəricisi olan ifadəliliyin mahiyyətini aydınlaşdırdığımız, onun intonasiya, vurğu, fasilə kimi vasitələrinə nümunələr əsasında açıqlıq gətirdik.

Müəllim: Nitq mədəniyyəti ilə bağlı bir çox məsələləri, məsələn, nitq etiketləri və s. dərindən mənimsədiyiniz üçün onların üzərində dayanmağı məqsəduğün sayırdıq. Nitq mədəniyyətinin bir çox problemlərini isə sonrakı məşğələlərimizdə öyrənəcəyik. Sizə uğurlar arzulayıram!